

Povzetek

Članek na začetku vzpostavi osnovo za analizo izbranih performativnih del sodobne slovenske umetnice Neje Tomšič, vezano na vprašanje, kako je bil v zadnjih desetletjih v sodobni umetnosti opredeljen pojem ekologije. V skladu z interdisciplinarnim umetniškim pristopom Tomšič, ki ga je mogoče umestiti na presečišče performativnih in vizualnih umetnosti, se članek v osnovnih potezah dotakne odnosa med pripovedjo in prostorom ali prostorski-mi kategorijami. Na tej podlagi članek ponudi osnovno kontekstualizacijo dela Tomšič in pri tem analizira njena izbrana performativna dela. Kot poskušamo pokazati, je dela Tomšič mogoče analizirati z ekološkega vidika, razumljenega predvsem kot metodologija za preučevanje odnosa med okoljem in akterji, ki z njim interagirajo: ekološke aspekte njenega dela je mogoče locirati ne le v fokusu na prostoru in krajini, ampak zlasti v tem, kakšna vloga prostoru, kraju ali krajini pripade v pripovedi.

Ključne besede: prostor, krajina, ekologija, vizualne umetnosti, performativne umetnosti

Kaja Kraner je docentka na Katedri za teoretične vede Akademije za likovno umetnost in oblikovanje Univerze v Ljubljani ter raziskovalka na Raziskovalnem inštitutu ALUO. Med letoma 2015 in 2019 je bila urednica *ŠUM*, revije za sodobno umetnostno kritiko in teorijo. Leta 2021 je izdala monografijo *Kronopolitika umetnosti: spremembe v estetski vzgoji od moderne do sodobne umetnosti* (Krtina). V letih 2021 in 2022 je bila raziskovalna sodelavka v Muzeju moderne umetnosti v Ljubljani v okviru projekta »Trajnostna digitalna hramba slovenske novomedijske umetnosti« (ARIS, J7-3158). Od leta 2025 je članica uredniškega odbora revije *Časopis za kritiko znanosti*.

kaja.kraner@aluo.uni-lj.si

Prostor kot protagonist: ekološki vidiki performativnih del Neje Tomšič

Kaja Kraner

Akademija za likovno umetnost in oblikovanje, Univerza v Ljubljani

Članek se osredotoča na ekološke vidike izbranih performativnih del slovenske umetnice Neje Tomšič, ki deluje na presečišču performativnih in vizualnih umetnosti. Pri tem izhaja iz osnovnega izhodišča, da je sicer v glavnini humanističnih obravnav umetnosti v zadnjem desetletju povezava med umetnostjo in ekologijo pogosto razumljena v določeni bližini z naravovarstvom ali okoljevarstvom, a da na področju biologije oz. naravne zgodovine, kjer se pojem ekologije tudi najprej definira, pojem nima takega pomena. Kot pokažem ob opiranju na vire, bi bilo mogoče o ekologiji v izvornem pomenu razmišljati zlasti kot o *metodološkem pristopu* k preučevanju živih bitij, ki teh ne atomizira, ampak se osredotoči na njihovo razmerje do (fizičnega) okolja in geografskih okoliščin. Do neke mere podobno razumevanje ekologije, ki v ospredje postavi prostor, fizično okolje ali krajino, je zastopano tudi v zgodnjih fazah interdisciplinarnega področja ekokritike (*ecocriticism*) in okoljske literarne kritike (*environmental literary criticism*), ki se je od devetdesetih let 20. stoletja začela osredotočati na povezavo literarnih del in fizičnega okolja. Navezava na literarne umetnosti je v članku vzpostavljena tudi zato, ker je sestavni del performativnih del Tomšič pripovedovanje, zato v začetni fazi nakažem tudi na pogostejšo zastopanost fokusa na prostor in prostorske kategorije v naratologiji, zlasti v okviru t. i. prostorskega obrata v družboslovju in humanistiki.

Glavnina članka je osredotočena na kontekstualizacijo dela Tomšič, pri čemer se posebej osredotočimo na analizo performativnih del *Krog* (2022) in *Jadran Resort* (2024). Zlasti slednje v ospredje postavi tudi tematiko estetike atmosfere, ambienta in ambientne poetike, kot je med drugim definirana v delih ene od ključnih referenc sodobne ekološke in okoljske umetnosti, filozofa Timothyja Mortona. Na podlagi analize konkretnih del Tomšič v zaključnem delu trdim, da je mogoče ekološke aspekte njenega dela locirati ne le v fokusu na prostoru in krajini, ampak zlasti v tem, kakšno mesto prostoru, kraju ali krajini pripade v pripovedi.